

Kutyłowska, Irena

Podziemne korytarze w Śródmieściu Lublina

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 213-214

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

IRENA KUTYŁOWSKA

PODZIEMNE KORYTARZE W ŚRÓDMIEŚCIU LUBLINA

W sierpniu 1998 r., podczas ziemnych prac kanalizacyjnych, prowadzonych w Lublinie, w obrębie chodnika ulicy (ryc. 1) przy północno-zachodnim narożniku budynku Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Al. Raclawickie nr 14) odsłonięto murowane z cegły podziemne korytarze. Sklepienia korytarzy były miejscami silnie zniszczone, a ich wnętrza wypełniała ziemia z ruzem.

Mimo braku ochrony konserwatorskiej dla tej partii Śródmieścia Lublina w ramach nadzorów archeologicznych sporządzono dokumentację fotograficzną i rysunkową odkrytych reliktyw podziemnych korytarzy, a jeden z lepiej zachowanych odcinków wyeksplorowano do dna (I. Kutyłowska 1998). Pozwoliło to sporządzić pełny przekrój podziemnych przejść (ryc. 2) oraz poczynić poniższe obserwacje o ich cechach technologiczno-chronologicznych.

1. Podziemne korytarze wymurowane zostały w wąsko przestrzennych, odkrytych wykopach i następnie zasypane.

2. Boczne ściany korytarzy do wysokości pachy sklepienia stanowi mur grubości 0,6 m. na którym wykonane jest sklepienie z dwóch warstw cegieł. Dno korytarzy wyłożone jest cegłą układaną bez zaprawy wozówkami do góry w tzw. rolę i uformowane ze spadkiem w ściek pośrodku.

3. Do budowy korytarzy użyto cegły o wymiarach: 7,3-7,6 x 15,5-16,3 x 30,7-31,0 cm i kruchej zaprawy pia-

skowo-wapiennej z małymi konkrejami wapna oraz sporadycznie drobnymi ułamkami kamienia wapiennego.

4. Wysokość korytarzy wykazuje niewielkie różnice w granicach 1,79-1,81 m. Podobnie ich szerokość waha się w granicach 1,0-1,04 m.

5. Na dnie korytarzy zalega warstewka czarnej, mułistej i cuchnącej ziemi grubości 12-14 cm przy ścianach kanału i 20-24 cm pośrodku obniżenia ścieku. Powyżej występuje warstwa ziemi z gruzem o zróżnicowanej miąższości w zależności od stanu zachowania sklepienia.

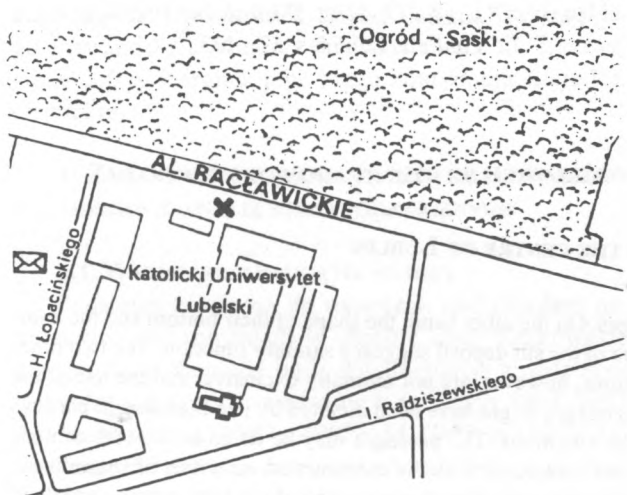
6. Zarówno z wypełniska korytarzy jak i z zalegającej w ich sąsiedztwie nawarstwień, nie uzyskano ani jednego przedmiotu ruchomego i tym samym brak jestabytków do wnioskowania tak o czasie powstania warstwy zasypowej nad sklepieniami korytarzy jak i ich wypełnisk tj. zasypów gruzowych oraz warstewki namuliskowej przy dnie.

Zgromadzone dane o historii posesji Al. Raclawickie nr 14 oraz poczynione obserwacje upoważniają do sformułowania uwag o chronologii i funkcji lubelskich podziemnych korytarzy odkrytych przy budynku Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Wymiary cegły, użytej do budowy podziemnych korytarzy, są najbardziej zbliżone do rozmiarów dużej i grubej cegły stosowanej na Lubelszczyźnie w XVII w. równocześnie z mniejszą i cieńszą cegłą (grubości do ok. 6,0-6,5 cm) – przy czym jak dotychczas zaobserwowano cegła „gruba” (powyżej 7,2 cm) na Lubelszczyźnie ma jeszcze wówczas na jednej stronie bruzdy czyli jest tzw. palcówką. Ponieważ cegła zastosowana do budowy podziemnych korytarzy nie jest palcówką należy się domyślać, że najprawdopodobniej jest młodsza i pochodzi z XVIII-XIX w. Nietypowe dla polskiej cegły z XVIII i XIX w. duże rozmiary mogą wiązać się tylko ze specjalnym jej przeznaczeniem do budowy tych korytarzy jak też mogły być narzucone cegielni przez budowniczego, przyzwyczajonego do innych wymiarów cegły w tym czasie i pochodzącego spoza obszarów ziem polskich.

Rozmiary podziemnych korytarzy tj. wysokość i szerokość pozwalają domyślać się w nich tuneli ewakuacyjnych bądź krytych przejść wojskowych. Natomiast, wyprofilowanie dna i odłożone tam namulisko przemawia za ich sanitarną funkcją chociaż obie te funkcje nie wykluczają się i sposób użytkowania tych podziemnych korytarzy mogła dyktować „potrzeba chwili”.

Obecnie brak jest podstaw do jednoznacznego sprezyzowania czasu powstania lubelskich podziemnych korytarzy przy Al. Raclawickich.

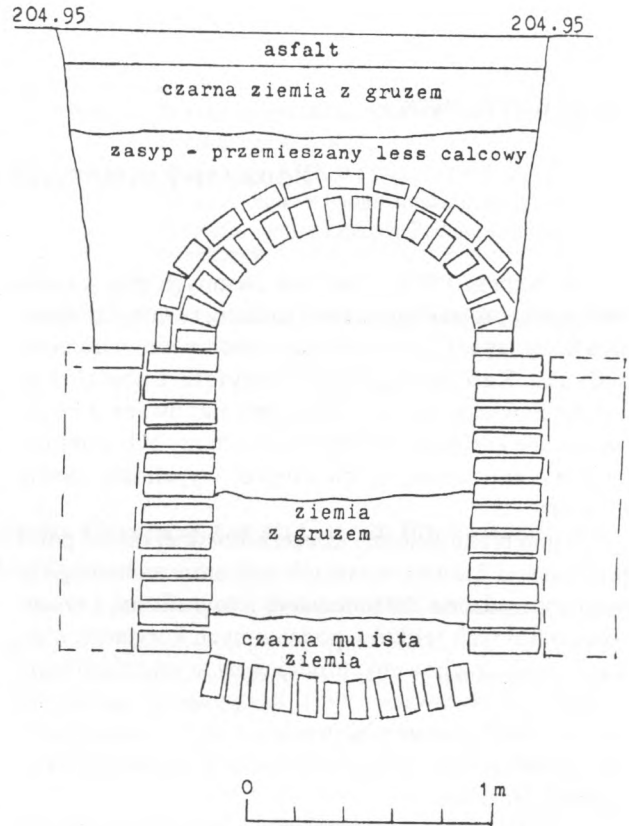

Ryc. 1. Lublin, posesja Al. Raclawickie 14. Lokalizacja odkrycia.

Początki ich wiązać można z działalnością budowlaną dominikanów obserwantów osadzonych w 1697 r. przy starszym kościele św. Krzyża (J. Duchniewski 1983, s. 83) adaptowanym po 1918 r. na świątynię uniwersytecką (J. Siennicki, S. Wojciechowski 1931, s. 110). Mogły to być ukryte przejścia do ewakuacji zakonników z klasztoru pozbawionego umocnień obronnych przystosowanych do odparcia ataku z bronią palną. Budowa takich przejść w 1 poł. XVIII w. była uzasadniona doświadczeniami wydarzeń wojennych z połowy XVII w. oraz przemarszem wojsk szwedzkich przez Lubelszczyznę na początku XVIII w.

Nie można wykluczyć też możliwości, że powstały w latach 1800-1809 w związku z adaptacją zabudowań poklasztornych na austriacki szpital wojskowy tzw. zachodniego lub świętokrzyskiego obozu wojskowego w Lublinie (J. Siennicki, S. Wojciechowski 1931, s. 109-110). Obiekty wojskowe tego obozu na planie Lublina z 1912 r. rozlokowane są wzdłuż obu stron dzisiejszych Al. Raclawickich, a wówczas głównego traktu warszawskiego. Podziemne przejścia stanowiłyby wygodne kryte połączenia pomiędzy obiektami wojskowymi, rozrzuconymi na dużym obszarze, przeciętym traktem warszawskim. Część z tych korytarzy o kierunku północ-południe mogła spełniać również funkcję ścieków odprowadzających nieczystości do wąwozu na terenie obecnego Ogrodu Saskiego i stamtąd do doliny Czechówki.

W przyszłości dalsze rejestrowanie wszelkich informacji o podziemnych korytarzach w zachodniej partii lubelskiego Śródmieścia może dostarczyć danych źródłowych do bliższego sprecyzowania ich chronologii i funkcji.

Ryc. 2. Lublin, posesja Al. Raclawickie 14. Przekrój podziemny korytarza.

LITERATURA

- Duchniewski J.
1983 Dominikanie obserwanci, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, Lublin, t. IV, s. 82-83.
- Kutyłowska I.
1998 *Dokumentacja z nadzorów archeologicznych prowadzonych w 1998 r. w Lublinie przy pose-*

- si Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Al. Raclawickie nr 14*, mps WKZ Lublin
- Siennicki J., Wojciechowski S.
1931 *Miasto. Zabytki. Ilustrowany Przewodnik po Lublinie*, Lublin, s. 57 - 123.

IRENA KUTYŁOWSKA

UNDREGROUND PASSAGES OF THE CENTRE OF LUBLIN

In 1998, during construction works carried out around the pavement next to the Catholic University of Lublin, at 14 Raclawickie Alleys (Fig. 1), brick wall underground passages were uncovered. In the process of archaeological supervision, a documentation in the form of photographs and drawings was made, and one of the well-preserved sections of the passage was thoroughly explored.

The size of the passages allows for a hypothesis that they served as evacuation tunnels or they were covered army passa-

ges. On the other hand, the shape of their bottom and the nature of the silt deposit suggest a sanitary function. The two functions, however, are not mutually exclusive, and the use of the passages might have been dictated by needs arising in particular situations. The passages may be dated to the 18th century and connected with the construction activities of Dominicans (Observants), or to the beginning of the 19th century, and then, their construction can be ascribed to Austrians, who adapted the Dominican cloister to serve as army barracks.